

KONINGIN ELIZABETH II

De koningin verlaat de Belgische ambassade in Londen, 1963.

Reginald Davis MBE (Londen)

Sally Bedell Smith

**KONINGIN
ELIZABETH II**

De biografie

Vertaald door
Marjolein Hazelzet
en Annemie de Vries

Met een epiloog
van Rick Evers

Nieuw Amsterdam

Voor Stephen

Oorspronkelijke titel *Elizabeth the Queen. The Life of a Modern Monarch*

© 2012 Sally Bedell Smith

© 2020 Nederlandse vertaling Marjolein Hazelzet en Annemie de Vries /
Uitgeverij Nieuw Amsterdam

© 2020 Epiloog Rick Evers / Uitgeverij Nieuw Amsterdam

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp bij Barbara

Omslagbeeld © Chris Levine, *Lightness of Being*, 2008

Foto auteur © Max Hirshfeld

Foto schutblad voorzijde (*koninklijk gezin*) © Lichfield/Getty Images

Foto schutblad achterzijde (*Elizabeth*) © ANP Royal Images Plus/Robin Utrecht

NUR 681

ISBN 978 90 468 2677 5

www.nieuwamsterdam.nl

INHOUD

	Voorwoord	9
1	Een koninklijke opvoeding	19
2	Huwelijk uit liefde	39
3	Het lot bepaalt	57
4	'Klaar, meisjes?'	73
5	Staatszaken	97
6	Gemaakt voor televisie	123
7	Een nieuw begin	151
8	Vluchten in vaste gewoonten	177
9	De magie bij daglicht	203
10	Ring van stilzwijgen	219
11	'Dacht het verdomme niet!'	233
12	Voelbare liefde	253
13	IJzeren dame en Engelse roos	275
14	Een heel speciale relatie	295
15	Breuken in de familie	317
16	Annus Horribilis	337
17	Tragedie en traditie	359
18	Liefde en droefenis	389
19	Bewegende beelden	417
20	In het diepst van haar hart soldaat	441
21	Lang leve de koningin!	469
22	Ons huis	507
	Dankwoord	523
	Epiloog – door Rick Evers	531
	Bronnen	539
	Bibliografie	607
	Register	615

Uit 'De opening van het parlement,'
Mary Wilson,
vrouw van Harold Wilson,
premier, 1964-1970 en 1974-1976

*Ze houden van haar om haar wijsheid en haar trots,
Haar vriendschap en haar ingetogen koninklijke waardigheid;
En weldra zullen de Britse straten wemelen
Van de mensen die zich over haar jubileum verheugen*

*Terwijl de koele, vaste stem verder leest,
Doemt er ineens een ander beeld op –
Een kwieke gestalte loopt in haar eentje
Door een vallei met grazende herten...*

*Ze ziet een vervallen muur, een open poort,
Als een plattelandsvrouw beziet ze de omgeving;
Maar als ze onbekommerd over haar landgoed loopt
Is ze, in al haar eenzaamheid, nog steeds de koningin*

*‘Als ze lacht, is ze is net een bloemknop die opengaat.
Ze lacht met haar hele gezicht.’*

Koningin Elizabeth II en prins Philip, de hertog van Edinburgh, in New Brunswick in Canada tijdens de viering van haar gouden jubileum, oktober 2002. *Norm Betts/Rex USA*

VOORWOORD

Aan het einde van hun huwelijksplechtigheid in Westminster Abbey op 29 april 2011 draaiden een stralende prins William en Catherine Middleton zich om naar zijn grootouders, koningin Elizabeth II en prins Philip. Het kersverse echtpaar kreeg veel bijval vanwege hun romantische liefdesrelatie en het vaste voornemen van de jonge prins om met zijn grote liefde te trouwen, al was ze een burgermeisje zonder koninklijk of aristocratisch bloed. De bruid maakte een diepe reverence en de bruidegom boog zijn hoofd voor de vijftientjarige koningin, die stug en onaangedaan keek. Ze gaf haar goedkeuring met een bijna onzichtbaar knikje.

Tweeënzeventig jaar eerder had de koningin net zo'n zelfstandig besluit genomen over de liefde. Toen ze pas dertien was, bracht Elizabeth een middag door met de achttienjarige prins Philip van Griekenland, een opvallend knappe maar onbemiddelde Britse marineofficier in opleiding, en ze werd meteen verliefd op hem.¹ Acht jaar later trouwden ze onder dezelfde gotische bogen van Westminster Abbey. Alles in het leven van Lilibet, zoals ze werd genoemd, werd voor haar bepaald, maar de belangrijkste beslissing nam ze zelf, tegen de wil van haar moeder, die liever had gezien dat ze met een Engelse aristocraat trouwde. 'Ze heeft nooit naar iemand anders gekeken,' zei Elizabeths nichtje Margaret Rhodes.²

Elizabeth, toen nog prinses, gaf hiermee blijk van een opmerkelijke vastberadenheid, om maar niet te spreken van kracht en zelfvertrouwen, terwijl ze nog zo jong was. Deze doortastende beslissing is maar één van de verrassende kanten die ik heb ontdekt aan de vrouw die al meer dan zestig jaar regeert als koningin van het Verenigd Koninkrijk van Engeland, Wales, Schotland en Noord-Ierland en staatshoofd is van vijftien andere koninkrijken en veertien gebiedsdelen over de hele wereld. Haar rol en hoe ze die vervult, tarten in mijn ogen elke rationele verklaring: een overerfbare positie met Gods zegen en als symbool van een multicultureel en oecumenisch

land dat sterk verschilt van het homogene land dat werd geregeerd door haar voorvaderen tijdens de duizendjarige geschiedenis van de Britse monarchie. Ik begreep dat haar leven grotendeels ceremonieel is, een onveranderlijke reeks jaarlijks terugkerende officiële verplichtingen die dateren uit de tijd van koningin Victoria. Elizabeth II, een uitzonderlijke en wereldberoemde vrouw, is de leider met de langste staat van dienst van de westerse wereld en blijkbaar net zo bekend, voorspelbaar en standvastig als plichtsgetrouw.

De koningin heeft tijdens haar legendarische leven haar rol als een groot actrice gespeeld – de enige persoon over wie met recht kan worden gezegd dat de hele wereld haar podium is. Talloze mensen hebben gezien hoe ze uitgroeide van een mooi, naïef meisje tot een efficiënt werkende moeder en ten slotte tot wijze oma. Toen ze achtentwintig was en drie jaar op de troon zat, zei Sir Alan Lascelles, haar eerste privésecretaris: ‘Mensen zullen nog in geen jaren beseffen hoe intelligent ze is [...].³ Maar uiteindelijk zal het hele land het doorhebben.’ Hoewel haar publieke persoon ernst uitstraalt, verborgt ze een groot deel van die intelligentie, een groot deel van haar karakter en humor. Achter haar raadselachtige en statige façade bevindt zich een voor veel mensen onbekende vrouw.

‘Haar privékant heeft me totaal verrast,’ zei Howard Morgan, een kunstenaar die in de jaren tachtig van de vorige eeuw het portret van de koningin heeft geschilderd.⁴ ‘Ze praat net als een Italiaan, met haar handen. Ze is heel erg expressief.’ Familie en vrienden zijn vaak getuige van de joie de vivre die je zelden in het openbaar ziet – bellenblazen tijdens een verjaardagsfeestje in het aquarium van Londen, uit volle borst liedjes zingen op een houten kist op een eiland in de Buiten-Hebriden, opspringen om in een eetzaal op Windsor Castle voor de Amerikaanse kunstenaar George ‘Frolic’ Weymouth eten op te scheppen aan het buffet. ‘Ze laadde de borden helemaal vol, wat wij nou juist nooit mochten van onze ouders,’ vertelde Weymouth later.⁵

Tijdens informele gesprekken glinsteren haar ogen en is haar stem vrolijk en warm. ‘Je hoort haar gelach soms door het hele huis,’ zei Tony Parnell, de oud-rentmeester van Sandringham, het landgoed van de vorstin in Norfolk.⁶ ‘Het is een vrolijke lach.’

De kleine gestalte van de koningin, ze is maar één meter drieënzestig, is ook een verrassing voor mensen die haar voor het eerst zien. Maar net als haar betovergrootmoeder koningin Victoria, die maar net één meter tweeënvijftig was, heeft ze een uitstraling waardoor haar lengte onbelangrijk is. Ze benadrukt haar autoriteit door te lopen met een volgens modeontwer-

per Norman Hartnell ‘afgemeten en doelbewuste tred’.⁷

Net zo paradoxaal is haar charmante nederigheid, een eigenschap die er tijdens haar eerste jaren is ingeprent. ‘Ze kan haar identiteit als koningin handhaven en toch bescheiden zijn,’ zei Margaret Rhodes.⁸ ‘Door haar bescheidenheid raakt ze niet verwend.’ Als de koningin naar het theater gaat, probeert ze onaangekondigd te komen, wanneer de verlichting in de zaal uit is. Een van haar voormalige privésecretarissen beschreef hoe vreemd het was ‘om te zien hoe ze schuchter een kamer binnenkwam [...]. Ze probeert nooit om op te vallen.’⁹ Als iemand anders in het zonnetje wordt gezet, verdwijnt ze moeiteloos naar de achtergrond. Op de negentigste verjaardag van haar nicht Lady Mary Clayton, in december 2007, legde een karikaturist de gelegenheid vast met een spotprent. Mary is de grootste op de foto en staat in het midden, terwijl de koningin met een bril op tussen de anderen in de achterste rij is weggestopt.¹⁰

Hoewel ze bekendstaat om haar voorzichtigheid weigert Elizabeth een cap te dragen bij het paardrijden – wat een praktische reden blijkt te hebben – aanleiding voor het personeel op Windsor Castle om er grappen over te maken: ‘Het enige wat tussen de koningin en haar haar komt, is een sjaal van Hermès.’¹¹ Ze doet in haar auto’s ook nooit een gordel om en op de privéwegen van haar landgoed rijdt ze ‘met een bloedgang’, aldus Margaret Rhodes.¹²

Zelfs aan haar wenkbrauwen doet ze met opzet niets. Een kwarteeuw geleden zag biograaf Elizabeth Longford voor het eerst de nuchtere integriteit van de koningin in die natuurlijke wenkbrauwen, die ‘haar gezicht interessant en sprekend’ maakten, een ‘levendig statement in plaats van een nietszeggende verklaring’.¹³

Elizabeth heeft ervoor gekozen om waardig oud te worden, zonder ondersteuning van cosmetische chirurgie en ook haar kapsel verandert ze nauwelijks. ‘Het is zeer geruststellend dat ze al zo lang zo consequent is,’ aldus Dame Helen Mirren, die een Oscar heeft gewonnen voor haar vertolking van de koningin in *The Queen*, een film uit 2006.¹⁴ ‘Er spreekt zo veel betrouwbaarheid uit. Ze is nooit besluiteloos geweest. Het is zelfdiscipline die volgens mij niet van buitenaf wordt opgelegd maar van binnenuit komt.’

Ze houdt een dagboek bij, maar historici krijgen de inhoud pas te zien na haar dood. ‘Het is net tandenpoetsen,’ zei ze eens.¹⁵ ‘Het is niet echt een dagboek zoals dat van koningin Victoria [...] en ook niet zo gedetailleerd. Het stelt niet zo veel voor.’¹⁶ Vrienden die haar intelligente standpunten en rake karakterschetsen hebben gehoord, vermoeden dat ze dit soort waarnemin-

gen aan het papier heeft toevertrouwd zonder dat ze uit de school klappt.

Om haar aanzien te behouden moet Elizabeth uitzonderlijk zijn. Om aan de verwachtingen van haar onderdanen te voldoen, moet ze ook menselijk zijn – of zelfs ronduit gewoon. Als vorstin heeft ze altijd naar een balans gezocht tussen de twee strategieën. Is ze te mysterieus en afstandelijk, dan verliest ze het contact met het volk; lijkt ze te veel op dat volk, dan verliest ze haar bijzondere uitstraling.

Op een tuinfeest op Buckingham Palace in 2007 stelde de koningin gasten standaardvragen als ‘Komt u van ver?’ Nadat ze aan haar was voorgesteld, vroeg een vrouw aan de koningin: ‘Wat doet u voor werk?’ Toen Elizabeth het voorval een paar dagen later aan een groep vrienden vertelde, zei ze: ‘Ik had geen idee wat ik moest zeggen.’¹⁷ Het was de eerste keer in al die jaren dat iemand haar die vraag stelde.

In Groot-Brittannië worden macht en aanzien gescheiden gehouden. Elizabeth regeert niet maar zit op de troon, met de verplichting om te dienen tot haar dood. Winston Churchill, de eerste premier van de koningin, zei het in 1953 als volgt: ‘Is er een grote slag verloren, dan levert het parlement de regering. Is er een grote slag gewonnen, dan juicht het volk de koningin toe.’¹⁸ Degenen die de macht hebben – de premiers die de regering leiden als hun partij een meerderheid in het parlement krijgt – komen en gaan met de grilligheid van de verkiezingen, terwijl de koningin altijd staatshoofd blijft. Ze heeft niet de macht om te regeren, maar beschikt over een soort negatieve macht. Omdat ze er is, kan een premier nooit de belangrijkste zijn. ‘Ze maakt een dictatuur lastiger, ze maakt een militaire staatsgreep lastiger, en ook regeren per decreet maakt ze lastiger,’ aldus Robert Gascoyne-Cecil, de zevende markies van Salisbury, een Conservatief politicus en voormalig leider van het Hogerhuis. ‘Het is lastiger omdat ze ruimte inneemt en de wettelijke procedures gevolgd moeten worden.’¹⁹

Ze heeft ook een zekere invloed: ‘het recht om te worden geïnformeerd, het recht om aan te moedigen, het recht om te waarschuwen.’²⁰ Naar buiten toe heeft ze invloed doordat ze een voorbeeld geeft, hoge eisen stelt aan dienstbaarheid en burgerschap, prestatie beloont en haar taken met toewijding vervult. Tony Blair, haar tiende premier, noemde haar ‘een symbool van eenheid in een wereld van onzekerheid [...] gewoon het beste wat Groot-Brittannië te bieden heeft’.²¹

Er is nooit een moment in Elizabeths leven dat ze niet de koningin is. Daardoor zit ze in een eenzame positie en het heeft ook gevolgen voor het gedrag van iedereen om haar heen, ook voor dat van haar familie. Ze heeft geen paspoort of rijbewijs, ze mag niet stemmen of als getuige in een proces

optreden en ze kan niet overstappen van de Anglicaanse naar de Rooms-Katholieke Kerk. Omdat ze het symbool is van nationale eenheid en moet voorkomen dat ze haar onderdanen van zich vervreemdt, moet ze strikt neutraal blijven – niet alleen ten aanzien van politiek maar zelfs als het gaat om schijnbaar onschuldige zaken als kleuren, liedjes of televisieprogramma's waarvan ze houdt. Maar ze heeft zeker bepaalde voorkeuren en meningen en af en toe komen die naar buiten.

Eerlijkheid is een van de aantrekkelijke eigenschappen van Elizabeth. 'Als ze iets zegt, meent ze het ook. En het publiek merkt dat en heeft er bewondering voor,' zei Gay Charteris, de weduwe van Martin Charteris (Lord Charteris van Amisfield), die drie decennia lang adviseur van de koningin was – een van de vele mensen uit de omgeving van de koninklijke familie die ik heb gesproken.²²

Ik vond het een fascinerende gedachte dat vanaf het midden van de negentiende eeuw tot aan de eerste decennia van de eenentwintigste eeuw – 131 van de afgelopen 182 jaar – de monarchie werd gedomineerd door twee formidabele vrouwen: koningin Victoria en koningin Elizabeth. Samen waren ze veel langer het symbool van Groot-Brittannië dan de vier mannen die in de tussentijd op de troon zaten. Matriarchen moeten aan bepaalde eisen voldoen, wat in het geval van Elizabeth betekent dat ze de plichten vervult die worden verwacht van een man en een vrouw.

Als carrièrevrouw is Elizabeth een uitzondering in haar eigen generatie en in de Britse aristocratie. Ze moest een evenwicht zien te vinden tussen de rollen van vorstin, vrouw en moeder, maar kon aan niemand een voorbeeld nemen. De eisen van haar baan in combinatie met haar ingewortelde plichtsbesef hebben maar al te vaak het moederschap in de weg gestaan. Haar losse manier van opvoeden had ongelukkige gevolgen en haar kinderen hebben haar behoorlijk veel verdriet gedaan. Zo nu en dan heeft ze laten zien dat ze het moeilijk had, maar meestal hield ze dat verborgen en blies ze stoom af tijdens lange wandelingen met haar honden. 'In Schotland komt een diepgeworteld onkruid voor met de bijnaam "stinkende Willie",' vertelde Lady Elizabeth Anson, een nicht van de koningin. 'Ik heb gezien dat ze een veld in liep en er grote hoeveelheden van plukte.'²³

Prins Philip heeft gezegd dat 'het steunen van de koningin' zijn leven heeft bepaald als langst dienende gemaal in de Britse geschiedenis.²⁴ Ze bewegen zich tijdens openbare evenementen als een koninklijke Fred en Ginger, met hun kundige choreografie van moeiteloos lijkende wendingen en gebaren die een levendige belangstelling uitstralen. Met zijn scherpe en vaak oneerbiedige commentaar windt hij er geen doekjes om. 'Prins Philip

is de enige man ter wereld die de koningin als gewoon mens behandelt,' zei Martin Charteris. 'En de koningin zegt op haar beurt weleens tegen prins Philip dat hij zijn kop moet houden. Omdat ze de koningin is, kan ze dat niet zo makkelijk tegen iemand anders zeggen.'²⁵

Het dagelijkse leven van de koningin – alles wordt een jaar vooruit gepland en zes maanden van tevoren tot in detail uitgewerkt – is praktisch en geruststellend. Een van haar vrienden, John Julius Cooper, de tweede burggraaf van Norwich, zei een keer gekscherend dat het geheim van haar gelijkmoedigheid misschien wel was 'dat ze nooit een parkeerplek hoefde te zoeken'.²⁶ Volgens een van haar privésecretarissen 'heeft ze twee buitengewoon geschikte kwaliteiten. Ten eerste slaapt ze heel goed en ten tweede heeft ze uitstekende benen en kan ze heel lang staan [...]. De koningin is ongelooflijk taai.'²⁷ Met tussenpozen trekt ze zich vier maanden per jaar terug op haar landgoederen. 'Elke keer als ze terugkomt naar Sandringham zorgt het personeel dat het huis er nog net zo uitziet als ze het heeft achtergelaten,' zei Tony Parnell, die er vijftig jaar heeft gewerkt. 'Als ze spullen laat liggen op de stoel, blijven die op de stoel liggen.'²⁸

Het verhaal van Elizabeth gaat over wat ze heeft gedaan met het leven dat haar werd gegeven. Ik wilde weten welke elementen van haar karakter, persoonlijkheid en opvoeding haar hebben geholpen om haar unieke rol te vervullen. Wie is ze, hoe zien haar dagen eruit? Hoe heeft ze gaandeweg geleerd om te gaan met zowel politici en staatshoofden als mijnwerkers en professoren? Hoe heeft ze de wereld ervaren terwijl ze in een virtuele cocon leefde? Hoe pakt ze het leiderschap aan, is dat veranderd en zo ja, hoe dan? Hoe is ze omgegaan met problemen en tegenslagen? Met haar gezin? Hoe is ze in balans gebleven en hoe kon ze bij haar principes blijven? Hoe heeft ze een leven in de schijnwerpers kunnen leiden en toch haar privacy kunnen bewaren? Zal ze ooit aftreden ten gunste van haar oudste zoon, prins Charles, of zelfs van haar kleinzoon, prins William? Hoe is het haar gelukt om in de winter van haar leven de monarchie stabiliteit en vitaliteit geven?

Ik ontmoette koningin Elizabeth voor het eerst in mei 2007 in Washington D.C. op een tuinfeest bij de Britse ambassadeur. Het was een warme, wolkeloze dag. Er waren ongeveer zevenhonderd mensen uit Washington – de mannen in hun beste pak, veel vrouwen met een hoed op.

Efficiënte militairen stelden ons op in rijen op zo'n tien meter van elkaar. Toen het afgesproken uur naderde, werd de koninklijke vlag gehesen ten teken dat Hare Majesteit was gearriveerd. De koningin, toen eenentachtig, en haar man prins Philip kwamen het terras op tussen twee Grenadier Guards in scharlakenrode tuniek met berenmuts. Toen de regimentsfanfa-

re van de Coldstream Guards het ‘God Save the Queen’ had ingezet, daalde het koninklijke echtpaar een korte trap af.

Mijn echtgenoot Stephen en ik stonden toevallig in de rij waar Philip langsliep terwijl Elizabeth zich aan de andere kant bevond.

De koningin verdween in de richting van de tuinen, maar wij bleven waar we waren. Ten slotte draaide de koningin zich om en liep via ons pad terug naar de ambassadeurswoning. De Britse ambassadeur, Sir David Manning, stelde om de twaalf mensen iemand voor. Hij gaf aan dat hij voor ons zou stoppen en fluisterde iets in haar oor. Hij stelde me voor en Elizabeth stak haar witgehandschoende hand uit terwijl ik volgens het protocol zei: ‘Hoe maakt u het, Uwe Majesteit?’ Daarna was mijn man aan de beurt en de koningin zei dat ze had begrepen dat hij redacteur was van een Washingtonse krant. Net als haar man is ze weinig gecharmeerd van de pers – in de zesenzestig jaar dat ze op de troon zit, heeft ze nooit een interview gegeven – maar dat liet ze niet merken.

Haar beleefdheid werd niet beloond, want Stephen doorbrak in één keer dubbel het protocol: door de koningin een vraag te stellen en te suggereren dat ze gokte bij de paardenraces. ‘Hebt u geld ingezet op Street Sense op Churchill Downs?’ informeerde hij, doelend op de winnaar van de Kentucky Derby waar ze de zaterdag ervoor voor het eerst naartoe was geweest. Diplomatiek negeerde ze de vraag, maar ze bleef staan. Iets in de manier waarop hij het zei moet haar interesse hebben gewekt. Stephen en ik hadden de wedstrijd op de televisie gezien. Als liefhebber van de rensport wist hij hoe hij ‘een wedstrijd moest lezen’ en zag acties op de baan die mij totaal ontgingen. Hij maakte een korte opmerking over de wedstrijd en Elizabeth antwoordde dat ze was geschrokken toen ze zag dat het winnende paard na afloop helemaal onder de modder zat – het gevolg van rennen op zand in plaats van op de grasbanen waaraan ze in Engeland gewend was.

Duidelijk opgelucht dat ze over paarden kon praten, een van haar lievelingsonderwerpen, besprak ze met mijn man de race en de bloedstollende finish waarbij Street Sense vanaf de negentiende plek eerste werd. ‘Je kon de gele cap zien!’ zei ze enthousiast. Stephen vertelde haar dat de handicapper van zijn krant, *The Washington Examiner*, de volgorde waarin de eerste drie paarden waren gefinisht goed had gehad. ‘Dat is echt heel knap,’ zei de koningin. Toen was ze weg.

Haar levendige gebaren, haar expressieve blauwe ogen en haar plotselinge glimlach hadden me verrast. Ik had een glimp opgevangen van de vrolijkheid die zo vaak verborgen blijft achter de waardige rol van koningin. Al besepte ik het toen niet, ik was ook getuige geweest van haar gezag en haar

vakkundigheid. Toen ze de ongepaste vraag van mijn man over het wedden negeerde, zorgde ze ervoor dat hij zich niet ongemakkelijk voelde. Ze liet het gewoon gaan en ging over op een comfortabeler onderwerp van gesprek.²⁹

Gedurende al die jaren op de troon is Elizabeth erin geslaagd om boven de politiek te blijven staan en grotendeels ook boven controversen. Ze is een grote beroemdheid, vergelijkbaar met een Hollywoodster. Op Google is ze al heel lang het populairste lid van de koninklijke familie, met aanzienlijk meer zoekopdrachten dan de rest, hoewel haar kleinzoon, prins William en prins Harry (én Catherine Middleton nadat zij en William zich hadden verloofd), vlak na haar komen en haar sinds 2004 soms overtreffen in de data van Google Trends.³⁰ Ze is zelfs door komiek Eddie Izzard vertolkt in *The Simpsons*.

Dankzij haar goede gezondheid en haar vaste voornemen om fit te blijven, kan de koningin haar taken nog jarenlang prima uitvoeren. Dat betekent dat de volgende in de lijn, prins Charles, die inmiddels eenenzeventig is, maar kort op de troon zal zitten.

De tweede keer dat ik de koningin sprak, was ik heel toepasselijk in gezelschap van de Pilgrims, een groep mensen die zich bezighoudt met de vriendschapsband tussen Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. Dat was in juni 2009, tijdens een ontvangst in het St. James's Palace in Londen voor zo'n zeshonderd leden en gasten. Ik werkte al meer dan een jaar aan deze biografie. Aan mijn toegangskaart zat ook een strookje waarmee ik naar de karmozijnrode en vergulde Throne Room werd verwezen en specifiek naar 'Group Five', geleid door generaal Sir Richard Dannatt, toen chef van de generale staf van het Britse leger.

Tijdens grote ontvangsten worden mensen vaak van tevoren geselecteerd en in kleine groepjes ingedeeld om te worden voorgesteld aan Elizabeth. Ze zou zo'n honderd leden van de Pilgrims begroeten en generaal Dannatt zou mijn groep aan haar voorstellen. Deze keer gaf ze een in een zwarte handschoen gestoken hand terwijl haar eeuwige Launer-handtas aan haar andere arm bungelde. Ik wist dat ze een paar maanden eerder geïnformeerd was over dit boek en haar perssecretaris, die vlakbij stond, wist dat ik aanwezig zou zijn bij de bijeenkomst. De koningin had al veel mensen voorbij zien komen.

Ik vertelde haar dat ik het fijn vond om haar na onze vorige ontmoeting weer te zien, dit keer in een Anglo-Amerikaanse setting. 'Bent u daarom hierheen gekomen?' vroeg ze. 'Nee, mijn dochter gaat hier in Londen trouwen,' antwoordde ik. 'Wanneer is de bruiloft?' vroeg de koningin. 'Op On-

afhankelijkheidsdag,' antwoordde ik. Opnieuw zag ik die twinkelende ogen. 'O,' zei ze, 'dat is wel een beetje gevaarlijk!' 'Ik hoop dat alles vergeven en vergeten is,' antwoordde ik. Nog een glimlach en ze liep weer door.³¹

*Zijn 'standvastigheid'
was haar voorbeeld.*

Prinses Elizabeth kijkt toe terwijl haar vader documenten uit zijn
regeringskoffertjes leest, april 1942. *Lisa Sheridan/Getty Images*

I

EEN KONINKLIJKE OPVOEDING

Een lakei vertelde op 10 december 1936 het nieuws aan Elizabeth Alexandra Mary Windsor, die toen tien was. Haar vader was vier dagen voor zijn eenveertigste verjaardag onverwacht koning geworden toen zijn broer, koning Edward VIII, afstand deed van de troon om te kunnen trouwen met Wallis Warfield Simpson, een Amerikaanse die twee keer was gescheiden. Edward VIII had pas tien maanden daarvoor de troon bestegen, na de dood van zijn vader koning George V. Daardoor was hij, zoals iemand sarcastisch had opgemerkt ‘de enige koning in de geschiedenis die het schip van staat had verlaten om in het huwelijksbootje te stappen met een lichtekooi uit Baltimore’.

‘Betekent dat dat jij de volgende koningin wordt?’ vroeg Elizabeths jongere zusje, Margaret Rose (zoals ze werd genoemd als kind). ‘Ja, ooit,’ antwoordde Elizabeth. ‘Arme jij,’ zei Margaret Rose.¹

Het publiek en de pers waren gefascineerd door de twee prinsessen, maar ze hadden toch een zorgeloos en afgeschermd leven geleid, omringd door gouvernantes, kindermisjes, dienstmeisjes, honden en paarden. Ze brachten idyllische maanden door op het Engelse en Schotse platteland en speelden spelletjes als ‘de dagen vangen’: dwarrelende herfstbladeren uit de lucht plukken.² Hun energieke Schotse kindermisje Marion ‘Crawfie’ Crawford was erin geslaagd hun iets van het gewone leven te laten proeven door af en toe per metro en bus met hen rond te rijden in Londen, maar meestal bleven ze in de koninklijke bubbel.

Voor de komst van Margaret was Elizabeth vier jaar lang enig – en een enigszins vroegwijs – kind. Ze werd geboren in een regenachtige nacht, op 21 april 1926. Winston Churchill ontmoette de prinses voor het eerst toen ze twee was en merkte nogal parmantig op dat ze ‘gezag en bedachtzaamheid uitstraalde, uitzonderlijk voor een peuter’.³ Crawfie merkte op dat ze ‘netjes en ordelijk was [...], net als haar vader’, behulpzaam, erop gebrand om haar

best te doen en het gelukkigst als ze bezig was.⁴ Al vroeg had ze de gave om de wereld even buiten te sluiten – een eigenschap die haar in haar latere positie goed van pas kwam. Lady Mary Clayton, haar acht jaar oudere nicht, vertelde later: ‘Ze verbeelde zich graag dat ze een pony of een paard was. Als iemand haar riep terwijl ze dat deed en ze niet meteen antwoord gaf, zei ze altijd: “Als paard kon ik je geen antwoord geven.”’⁵

De crisis rondom de troonsafstand zorgde voor grote opschudding in de familie. Niet alleen omdat het een schande was, maar ook omdat het volkomen in strijd was met de regels van opvolging. Hoewel Elizabeths vader bekendstond als ‘Bertie’ (afkorting van Albert) koos hij ervoor om George VI genoemd te worden, een teken van stabiliteit en continuïteit in verband met zijn vader. (Zijn vrouw, die tot koningin werd gekroond, zou koningin Elizabeth heten.) Maar Bertie was niet voorbereid op de rol. Hij was in tranen toen hij met zijn moeder over zijn verantwoordelijkheden sprak. ‘Ik zat hier helemaal niet op te wachten,’ vertelde hij zijn neef Lord Louis ‘Dickie’ Mountbatten. ‘Ik heb nog nooit een regeringsdocument gezien. Ik ben maar marineofficier, dat is het enige waar ik iets van weet.’⁶ De nieuwe koning was gereserveerd van aard, fysiek wat broos en hij werd gekweld door angsten. Hij stotterde hevig, wat geregeld leidde tot frustratie en tot woede-uitbarstingen oftewel ‘tandengeknars’.

Toch was hij heel plichtsgetrouw. Hij begon vastberaden aan zijn koninklijke taken en zorgde er intussen voor dat zijn kleine Lilibet – zoals de familie haar noemde – beter was voorbereid op de troon dan hij. Toen hij de troon besteeg, werd zij ‘mogelijke troonopvolgster’ en geen ‘troonopvolgster’, vanwege de kleine kans dat haar ouders nog een zoon zouden krijgen. Elizabeth en Mary Rose waren met een keizersnee geboren en in die tijd zou een derde operatie te gevaarlijk zijn voor hun moeder. Volgens de gewoonte sprak ze in het openbaar over haar vader en moeder als ‘de koning en de koningin’ maar privé waren ze nog steeds papa en mama.

Toen Helen Mirren in 2006 haar rol in *The Queen* instudeerde, keek ze steeds opnieuw naar een filmpje van twintig seconden omdat ze het zo veelzeggend vond. ‘De koningin was toen elf of twaalf,’ vertelde Mirren later, ‘en ze stapte uit zo’n grote zwarte auto. Er stonden belangrijke mannen op haar te wachten en ze stak haar hand uit met een ernstige, plichtsgetrouwe blik. Ze deed wat ze dacht dat ze moest doen en ze deed het uitstekend.’⁷

‘Ik heb het gevoel dat uiteindelijk die opleiding het antwoord is op heel veel dingen,’ zei de koningin vlak voor haar veertigste jaar als vorstin. ‘Je kunt heel veel doen als je goed bent opgeleid en ik hoop dat ik dat ben.’⁸ Haar reguliere lessen waren volgens de huidige normen niet altijd even grondig.